ХРИСТО СМИРНЕНСКИ

НА ГОСТИ У ДЯВОЛА

1. Приказка за честта

В живота си никга не бях се надявал
на толкова мил комплимент:
покани ме дявола — старият Дявол —
дома си на чашка абсент.

Свещта очертаваше острия профил
със ивица златни лъчи,
и, пускайки кръгчета дим, Мефистофел
ме гледаше с влажни очи.

В очите му есенна горест бе скрита,
но все пак бе горд и засмян,
и махна с ръка той: „in vino veritas."
Ще бъда пред теб откровен!»

«Омръзна ми вече все тоя ярем на
притворство и помисъл зла —
да пием за мойта сърдечност неземна
и сивите земни тегла!

Преди векове аз възпрях на земята
и тук устроих си шега:
венчах се за земната истина свята,
но тя увенча ме с рога.

Възпламнах от ревност, и в черна омраза
за своята стъпкана чест —
човешката чест неуморно аз газя,
но с чест не сдобих се до днес.

Намислих чрез подвизи чудни да блесна —
умирах по сто пъти в бран,
но, винаги рицар на кауза честна,
не бидох пак с чест увенчан.

Отчаян, окаян, веднаж в булеварда
аз тръгнах неземно злочест.
И вдигнах над себе си ясна плакарда:
«Елате в нас утре на чай!»

Но странно: презрение няма ни капка!
Посрещат ме вред с интерес,
любезно отвсякъде свалят ми шапка:
«Без чест ли си» — Прави ти чест!»

Един господин ме целуна: — «Ех, братко,
и ти ли! . . . Ех, кой да те знай?»
Две хубави дами ми казаха сладко:
«Елате в нас утре на чай!»

Чудесно! Невиждано! С почести редки
изпратен бях чак до дома
Министри, царе и придворни кокетки
ми писаха мили писма.

И ето ме: важен, блестящ, елегантен,
богат като истински Крез!
И знам аз: крадец съм, лъжец, спекулантин,
безчестник, но . . . винаги с чест!»

И дявола млъкна. Наля от абсента,
сърдечно се чукна със мен,
и, пускайки пушек на синкави ленти,
прониза ме с поглед зелен.

ПРЕД ПРАВЕДНИЯ СЪД

— Защо така ме лъжеш, защо така ласкаеш
твореца свой, човече? Или пък ти не знаеш,
на пръсти че познавам живота ти нечист?
— Простете ме . . . по навик . . . аз там
бях журналист.

Ако едно умишлено убийство се наказва със смърт, то убийците на няколко милиона — на какво трябва да бъдат осъдени!

От тази война човечеството научи едно: всеки народ излиза победител; непременно ще победи или враговете си или невежеството си.

ДЕСЕТТЕ ЗАПОВЕДИ

В дванайсет заповеди Саваот
разделил светлата си мисъл
и върху мрамор я написал
за назидание на еврейския народ.

Преброил ги и горко възразил Мойсей:
«Жесток си, триж жесток, Йехова!
Народът ми във тази окова
сред ново робство пак ще заживей.

Махни, Творецо, две поне от тях!
Нима не виждаш, че са много?
Защо ни съдиш толкоз строго
без повод всякакъв, без ничий грях?

Дванадесет, дванадесет са те!
А що е силата човешка?
Последната е даже грешка,
абсурд, велик абсурд във нея се чете!»

Прострял се ничком пак Мойсей, а пък
Йехова, като поразмислил,
дванадесетата отчислил,
а тя била: «Не влизай никга в пазарлък!»

Но недоволен бил Мойсей и викнал пак:
«А единадесетата, а нея»?
Погледнал Саваот Мойсея,
процедил «не» и тропнал нервно с крак.

Разтичал се Мойсей насам-натам,
натрупал съчки и след малко
с бензиновата си запалка
запалил огън, бликнал буен плам.

След туй побарал се тук-там и хоп —
две чисти бели гълъбици,
две целомъдрени девици
измъкнал от широкия си джоб.

Опекъл ги надве-натри за миг
и в жертва ги принесъл Богу,
Бог не поглеждал вече строго,
просветнал малко нещо неговия лик.

Мойсей посочил единадесетия ред,
навел се Саваот тогава,
изтрил и него със ръкава,
а той гласял: «Не давайте рушвет».

РАПОРТЬОР

— От вас искам: две самоубийства, един атентат, едно убийство, една смърт от мизерия, 2—3 кражби и още няколко работи от същия род, каза редакторът.

— Но как?! Аз не съм престъпник. . . Най-многото, което мога да извърша, това е едно самоубийство, а вие искате две. . . Колкото за убийствата и кражбите — не се наемам! — викам аз и отчаяно мачкам шапката си. Редакторът поглажда острата си брадичка, усмихва се снизходително и ми пояснява работата. Наистина, познава се, че не сте се занимавали друг път с подобни работи. Вий криво сте ме разбрали. . .

Той се впуска в дълги разяснения и аз разбирам, че не е нужно нито да се самоубивам, нито да крада, нито да върша покушения; перото ще вади хляба ми, а не револверът.

*

Вървя по улицата. Днес съвсем не ми върви. Ето 6 месеца както съм на служба и винаги доставят сведения, в излишък даже, за всевъзможни сензации, обаче днес нито най-малка, нито най-обикновена случка! Сякаш светът е поумнял. . . Още два часа ми остават на разположение! Не, необходимо е поне едно убийство! Да! Хайде бе! Ти с вдигнатата яка, извади револвер и застреляй ей онзи господин с бомбето. Хайде, де! Дръпнеш спусъка: бум — човекът пада, аз изваждам бележник и молив и най-точно отбелязвам всичко. . . Голяма работа! Хайде, де! Човекът с вдигнатата яка влиза в една обущарница. Мерзавец! Страхливец! Господинът с бомбето най-спокойно продължава своя път. . . Дявол да го вземе! Няма и няма!

Изведнаж до ухото ми достигат тъпи, глухи звукове Не ще и съмнение! Това са револверни гърмежи. Тичам по посоката, отдето долитат гърмежите. . . Мисля си: семейна сцена: Бащата пиян. Жена му го нагрубява. Той кипва, дръпва чекмеджето на масата, вади револвер и бум. . . Жена му пада. — Божичко, пищи тъщата! Бум и нея. . . Тича големият син. . . Бум — пада и той. . . Ужас, кръв. . . сензация. . .

Хиляди дяволи! Пак нищо. Една слугиня изтърсва някакъв килим.

Пак вървя. В джоба ми има само един лев. Изваждам лева, подавам го на едно циганче и му казвам:

— Я, иди плесни един шамар на онова момче!

Изваждам и бележника и чакам резултата. Циганчето ще го удари. Момчето ще го ритне. Ще се намеси господин, втор, трет. . . цяла навалица. Препирни. Двама се сбиват и т. н. Циганчето грабва лева, тича към момчето, обаче изведнаж свива по напречната улица. Ах, вагабонтина! То ме изигра. . .

. . .Не върви и това си е! Видя се, че днес нищо няма да се случи. . . Редакторът ще се сърди. Може би ще ме уволни. Пък нека ме уволни. Ето Гошо се завърна. Той обеща в неделя, непременно в неделя, да ми върне 200 лева, които ми дължи. . . С тези пари ще поживея, докато си намеря друга работа. . . — Но каква е тая навалица? Тичам. Изморен кон паднал. От устата му тече пяна. Навярно ще умре. . . **«Напоследък каруцарите са надминали тигрите със своята жестокост. Така днес на «Мария Луиза» един кон умря в най-жестоки мъчения, благодарение...»**

— Настрана, настрана! — вика тълпата. Прекъсвам писането и поглеждам — проклятие! Конят станал. Що му трябваше да става? Нали по-добре щеше да бъде, ако беше се отървал?

Пак крачка. Ето една бабичка се плъзва. Изваждам бележника. Навярно няма да стане. Но и тя става. . . Нямам късмет и туй-то!

— Какво? Самоубийство ли? Чакайте!. . Дайте път!

— Самоубийство ли? — питам една слугиня.

— Да, студенто се самозастреля! — Браво, браво! Така трябваше! Много хубаво направил, викам аз, прегръщам слугинята от благодарност и хуквам по стълбите. . .

— И ти няма да свършиш по-добре! Още сега не си тамам — измърморва слугинята.

Влизам в стаята. Бележникът е в ръцете ми. Разбутвам навалицата. Лицето ми свети от радост, обаче изведнаж краката ми се подгъват. Не успявам да се задържа и падам на едно канапе. . . Самоубиецът е Гошо, Гошо — който утре, в неделя, щеше да ми върне 200 лева. Гошо — единственият човек, който ми дължеше. Ах, защо не се самоуби в понеделник.

Някой ме поръсва със студена вода. — Какво ти стана? — пита ме разплакана женица. . .

— Нищо, зле. . .

— Можете ли да ми кажете, как се казвате, какъв сте на покойника, отколе го познавате, и какви според вас са мотивите на самоубийството? — пита ме млад, добре облечен господин.

— Защо ви е нужно това? . . . Кой сте вий?

— Аз съм рапортьор. . .

— По дяволите и аз и вий!

Смирненски за тях

Кр. Пастухов

Сакън! Недей над гроба му плюва!
Заплювките са тук играчки —
той приживе покрит бе с храчки,
но пак не се свенеше от това!

Св. Дух Генадиев

Излишни са тук комплименти,
и без тях той пак е велик —
чрез светлата смърт на Викенти
и банката си «Атлантис».
По всичките линии девствен,
изпълнен със чест и любов,
той беше наследник божествен
на даскала си Стамболов.

Андрей Ляпчев

Над малката могила ограда не издигат!
Излишен е и глупав всеки кръст над нея!
Безимените черни кръстове му стигат
из пленнишките лагери покрай Егея.

Рамзес Чапрашиков

Съдбата него двойно надари:
ума му взе и даде му пари
Без първото той стана дипломат,
чрез второто пък — меценат.

Василий Радославов

Над гроба му аз виждам забита тежка сопа —
посредством нея в гроба той цял народ изпрати,
а трябваше народът таз сопа да докопа
и да зачисти всички подобни дипломати.

Златен Тончев

Пътниче, пътниче, ти не мисли,
че само тези са мойте останки!
Влез във града ти и там изчисли
мойте останки, наречени банки.

Д-р Данев из Силистра

Като престъпник той бе незменяем,
защото беше прост ратай,
отдал се от рождение под наем
на цезар Николай.

На търговците

— Недейте граби толкоз! Народът стене, страда,
изпратил в урагана чадата свои скъпи!
Съвсем го вий обрахте! Такава ли награда
на тез неуморими за свобода сеячи,
на тез чутовни воини, о, търтеи, се пада?!. . .
Недейте тъй! Народът във сълзи се днеска къпе.
— Ахаа! Гледай, гледай! Той можел и да плаче?
Сълзите му да вземем забравили сме значи!

СТРАШНИЯТ СЪД

Едва направил няколко крачки, старият банкер Людоедов трепна и уплашен се огледа. Стори му се, че заедно с него в коридора се вмъкна и някой друг, някой странен и непознат гостенин. Разтревожен, той мигновено обгърна с поглед цялата стая, но нищо подозрително не се забелязваше Все пак в стаята сякаш присъствуваше второ лице, друг, чужд и невидим човек и неговото присъствие лъхаше ужас, студенина и закана. Людоедов прегледа всички ъгли, надникна зад гардероба, приведе се под кревата и, поуспокоен, позвъни. Яви се камериер и сънливо се поклони.

— Донесете ми бутилка вино. Вземи и сифон-сода!

Камериерът излезе. По коридора глухо прозвучаха стъпките му и скоро замряха.

Минаха няколко минути. В стаята бе тихо. Само едрият стенен часовник ритмично напяваше монотонната си песен. По улицата прогърмя файтон, но скоро тропотът замря, удавен сякаш в черните вълни на нощта. Людоедов пристъпи към прозореца, но мигновено спря, отпускайки немощно ръце, изтръпнал от почуда и страх. Зад гърба си той чу леки стъпки, сякаш някой пристъпяше на пръсти. Лъхна странна студенина и нечий глас ясно, отчетливо прозвуча:

— Заповядайте, г-н банкере!

Този път нямаше място за съмнение, Людоедов много ясно чу това «заповядайте». Ледни тръпки пропълзяха по цялата му снага и сякаш се събраха на темето му. Някаква властна сила притегли очите му и той, тих и покорен, се извърна. Пред него, подпирайки се леко на масата, стоеше бледолик младеж, в широка бяла дреха, чиито поли допираха до пода. Ясноруси къдрици се спускаха от двете страни на лицето му като ярък ореол, а погледът на сините му очи ту блясваше хладен и заплашителен, като стоманено острие, ту се премрежваше от тиха печал и братско състрадание.

— Заповядайте, г-н банкере! — повтори младежът с глас, в който молбата се преплиташе с желязната повелителност. Людоедов видя в ръцете на младежа малко порцеланово табло, с винена бутилка и средновековна медна чаша. Банкерът потърка очите си. Не, това съвсем не беше камериерът му! Макар и чужд, този младеж криеше в лицето си някакви познати черти. Старият банкер напразно измъчваше мозъка си. Нищо не можеше да си спомни. Това лице беше тъй познато, тъй близко, а тъй чуждо и хладно в същото време . . .

Банкерът стоеше като мраморно изваяние. Някаква огромна тежест легна върху плещите му и някаква жилава хладна ръка стискаше шията му. Челото му се ороси от едри капки пот. Искаше му се да вика за помощ, но страхът бе поразил гласа му.

Ето младежът още по-настойчиво повдигна подноса: в очите му блеснаха някакви синкави пламъчета и Людоедов почувствува, че трябва да поеме чашата. Блед, треперещ, той поднесе чашата към устните си, и тутакси ужасен, с широко отворени очи я хвърли на пода. Необяснимо как, банкерът разбра, че това не беше вино, а кръв — топла човешка кръв. Като отровна стрела се впи в съзнанието му мисълта, че също такава топла човешка кръв той е пил много, твърде много, че всяка капка в жилите му е чужда кръв, че целият той е изпълнен с кипяща чужда кръв, която се разливаше из жилите му като разтопено олово. Тръпнещ се огледа. Бледоликият момък бе изчезнал, но на мястото му Людоедов съзря голямо кърваво петно — и това петно се разливаше, пълзеше по мебелите и стените и скоро цялата стая се изпълни с топла кръв, която душеше, давеше и погнусяваше. А ето, сякаш всичко в стаята се раздвижи и съживи. Мебелите заскърцаха със злобен смях, масата зарида с остър женски плач; картини, шкафове, книги . . . всичко зашепна, застена.

Изведнаж електрическата светлина загасна, но в стаята беше още достатъчно светло. Кръвта синееше с рубинен блясък. Людоедов безпомощно се отпусна на едно кресло, но в миг подскочи. Това съвсем не беше кресло. Това беше умрелият отдавна още градинар — измъченият дядо Димитрий. Па и всички вещи, всички мебели бяха станали полуживи, окървавени човешки същества.

— Дядо Димитрий, дядо Димитрий, застена банкерът — нима това си ти?

Старецът се усмихна болезнено.

— Нима не виждаш, че всяка твоя дреха, всеки предмет, всяка твоя собственост съдържа в себе си някой дядо Димитрий? Един ли умря, за да живееш ти? Погледни . . .

Костеливата старческа ръка сочеше дълга верига измъчени, прегърбени люде. И у всеки от тях Людоедов позна един от своите роби. А зад тях, далече зад тях, се разкри бранно поле. Банкерът видя как вълни озверени люде с рев налитаха един върху друг. Видя как смъртта косеше младите пълни с живот тела; чу тътнежа и стоновете; разбра ужаса и погнусата. Разбити черепи, разкъсани тела, премазани членове и кръв, топла човешка кръв, която бликаше в червени вадички и се стичаше в огромен поток — кървавия поток на Войната. А долу, в тяхната долина, тоз поток се обръщаше в звънка златна река, от която гребеха стотици изнежени ръце. И между тях банкерът видя своите.

Но картините бърже се сменяваха.

Пред очите на Людоедов се изпречиха черните подземия на мините, дето голите тела се изпъваха в тежък замах и лъскавото желязо се впиваше в черните недра на земята, ронейки едри парчета и повдигайки едри кълбета черен прах. А от челата се стичаха тежки мътни капки пот в шумящ бронзов ручей. Ручеят стенеше и бавно извиваше из обжарените поля, дето притегляше кървавия пот на жертвите; минаваше край фабриките, работилниците и бедните хижи и растеше, непрекъснато растеше. А долу, в тихата долина на безделието, този мътен поток се обръщаше на светли бутилки вино, на разкошни тоалети, на златни накити, на резгулени пиршества. . . И само десетки ръце черпеха, но между тях Людоедов пак съзря своите. . . Но ето старецът повдигна глава. Мощна закана блесна в очите му; сградата се разлюля, стените полукаха и от всяка тухла прогледна жълт, усмихващ се иронично череп. А откъм прозореца бликнаха вълни от утринно сияние, понесоха се странни, нечувани досега химни и някаква чудесна свежест нахлу в стаята, ведно с громкия тътен на разразяваща се буря. Банкерът Людоедов стана и с треперещи крака пристъпи към прозореца. И видя той как потокът от кръв и пот се беше преобразил в тътнещо море.

На улицата, на широката каменна улица, шумеше море от хора. Громък вик, тържествен и страхотен като рева на полуношна буря, тресеше въздуха. Над хилядите глави яки жилести ръце дигаха огнено-червени знамена. Високо, високо се развяваха знамената, плющяха, пръщяха, а бурният вятър пилееше техните гънки. Огромното пурпурно слънце ту се изгубваше зад черен разпокъсан облак, ту, плъзнало в ясната синева, заливаше с вълни светлина многобройната тълпа. Велик и мощен бе устремът на туй воинство. Рухваха високите стари здания, сриваха се дворци, кули и замъци; облаци дим и кървави пламъци преграждаха пътя на човешката вълна, но в миг стихваха и гаснеха, пламвайки наново след малко. Като пустинен ураган налиташе и ревеше тълпата, земята тътнеше, дърветата смирено привеждаха чела, а високо, високо към небесата се носеше тържественият химн на свободата и в него звучаха и нежността на братската любов, и заканата на кървавия бунт. . .

— Господи, Господи, какво е туй? простена Людоедов.

Старецът се усмихна.

— Нима не виждаш? Това е страшният съд на робите.